

Nataliia Ridei, doctor of pedagogical science, professor

Tatiana Khitrenko, Assistant

National University of Life and Environmental of Ukraine, Kyiv

e-mail: hitrenko_t@i.ua

NEW APPROACHES TO CLASSIFY RECREATIONAL RESOURCES IN UKRAINE

Tourism in Ukraine has been developing fast, and thus contributing to environmental impacts. To make the development of the tourism effective with minimal environmental impacts a unified classification of recreational resources is needed. This unified classification can facilitate assessment of existing recreational resources for economically efficient and ecologically balanced their development and use. The purpose of the article was to identify and analyze signs (features) of classifying recreational resources as well as to discuss modern approaches used to assess recreational activities. The objects of the research were recreational resources (activities). The subjects were the classification of recreational resources, and their classification diversity. We performed and theoretical analysis of the existing scientific approaches used to classify recreational resources. In our analysis we identified, features of the classification, and allocated approaches for this classification. Based on those results we built a scheme that systematizes the existing classifications. We also analyzed, summarized and visualized different approaches to classify recreational resources. Classification features were summarized and existing approaches were classified based on the developed classifications. We proposed the own approaches to classify the recreational activities, to characterize their features and types.

There was selected classifications feature in situational approach, which is recognized by the script implementation recreational measures and supplemented landscaping, cognitive and memorial species of recreational resources. The genetic approach allocate for nativity to its composition proposes to bring in the environmental recreational resources based on natural, is ecologically safe whose use in the recreational activity takes place in harmony with nature. There was proposed to allocate geosphere approach on the genesis and to supplement it subspecies. There was recommended to include pedosphere recreational resources to lithosphere approach because Ukraine has the most fertile soils in the world. There should be added to atmospheric subspecies eco climatic recreational resources that must be ecologically safe. There was proposed to include healing resources to hydrosphere subspecies. There was allocated genetic recreational resources as a separate species in the biosphere subspecies. Our vision of a unified system of modern approaches to the classification of recreational resources with the author addition is presented as a developed scheme.

Theoretical analysis scientific approaches to the classification system of recreational resources in scientific sources allowed to allocate classification features recreational resources and build scheme systematize existing classifications with additions. Research of systematization of approaches and

diagnostic features recreational resources, will contribute to the development of classification recreation resources of agrosphere and establishing their purpose. There will allow assessing quality the existing resources and optimizing determination their potential.

Keywords: recreational resources, species of recreational resources, tourism resources, natural and recreational resources, recreation.

УДК 379.83:504

Н. М. Ридей, доктор педагогических наук, профессор

Т. Ф. Хитренко, асистент

e-mail: hitrenko_t@i.ua

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К КЛАССИФИКАЦИИ РЕКРЕАЦИОННЫХ РЕСУРСОВ

Проанализированы, обобщены и визуализированы разносторонние подходы к классификации рекреационных ресурсов. Систематизированы и дополнены их классификационные признаки. Уточнено существующие подходы и классификационные признаки на основе разработанных классификаций и предложены авторские подходы, признаки и виды.

Ключевые слова: рекреационные ресурсы, виды рекреационных ресурсов, туристские ресурсы, природные рекреационные ресурсы, рекреация.

УДК 379.83:504

Н. М. Рідей, доктор педагогічних наук, професор

Т. Ф. Хітренко, асистент

*Національний університет біоресурсів і природокористування України
e-mail: hitrenko_t@i.ua*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

Проаналізовано, узагальнено та візуалізовано різнобічні підходи до класифікації рекреаційних ресурсів. Систематизовано й доповнено їхні класифікаційні ознаки. Уточнено існуючі підходи і класифікаційні ознаки на основі розроблених класифікацій та запропоновано авторські підходи, ознаки і види.

Ключові слова: рекреаційні ресурси, види рекреаційних ресурсів, туристські ресурси, природні рекреаційні ресурси, рекреація.

Вступ. Частка доходу економіки від сільського зеленого туризму у світі постійно зростає. Для подальшого ефективного розвитку цього та суміжних видів туризму в Україні надзвичайно важливим постає питання уніфікованої класифікації природних рекреаційних ресурсів. Названі заходи дозволять більш точно оцінити наявні види рекреаційних ресурсів для економічно ефективного

та екологічно збалансованого їх розвитку та використання. Дослідження цього питання дозволить систематизувати підходи до класифікаційних ознак рекреаційних ресурсів в агросфері, розробити регіональні районні програми розвитку рекреаційної діяльності, агротуристички, екотуристички.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальними в наш час залишаються питання економічного та екологічно безпечного розвитку села та залучення коштів до сільської громади. Питанням збалансованого розвитку сільських територій присвячені роботи Н. Палапи (Основні складові збалансованого розвитку сільських територій, 2012). Особливості розвитку регіональної екомережі в контексті стратегії збалансованого розвитку досліджує О. Мудрак (Мудрак, 2012). Тлумаченню теоретичних засад сталого розвитку туристичної галузі та розвитку паспортизації рекреаційних об'єктів сприяли В. Ісаєнко, Г. Білявський, К. Ніколаєв, К. Бабікова, І. Смирнов (Стратегія сталого розвитку (туристична галузь), 2014). Класифікували природні рекреаційні ресурси за різними підходами такі вітчизняні науковці, як О. Бейдик, П. Масляк, М. Покоłodна, Н. Фоменко, Й. Гілецький та ін.

Об'єкти та методи дослідження. Мета – проаналізувати класифікаційні ознаки (особливості) рекреаційних ресурсів та виокремити сучасні підходи до їхньої видової різноманітності. Об'єкт – види рекреаційних ресурсів. Предмет – класифікація рекреаційних ресурсів, їхнє класифікаційне різноманіття. Досягнення мети обумовило такі завдання: здійснити теоретичний аналіз наукових підходів до класифікаційних систем рекреаційних ресурсів у вітчизняних та іноземних наукових джерелах, виділити класифікаційні ознаки, виокремити підходи, побудувати схему систематизації існуючих класифікацій.

Результати та обговорення. Об'єкти, явища і процеси природного та антропогенного походження, що використовуються чи можуть бути використані для розвитку рекреації, за визначенням П. Масляка, належать до рекреаційних ресурсів (Масляк, 2008). Автор виділяє дві групи даних ресурсів – природні та історико-культурні. До природних рекреаційних ресурсів належать природні та природно-антропогенні геосистеми, природні об'єкти, явища і процеси, які володіють внутрішніми і зовнішніми властивостями й характерними рисами для організації сезонної або цілорічної рекреаційної діяльності. У межах природних рекреаційних ресурсів науковець виокремлює кліматичні, ландшафтні, орографічні, бальнеологічні, біотичні, грязьові, водні та інші ресурси. У свою чергу кожен із цих видів складається з окремих підвидів, наприклад бальнеологічні ресурси поділяються на мінеральні води різного хімічного складу, а отже, і різної лікувальної дії.

Існують і інші способи поділу рекреаційних ресурсів. За головним мотивом рекреації Н. Фоменко виділяє лікувальну, оздоровчу і спортивну, та пізнавальну рекреаційну діяльність. А за характером використання рекреаційних ресурсів – кліматолікувальну, бальнеологічну, грязелікувальну; натуралістичну, культурно-історичну; маршрутну, прогулянкову і спортивну, промислово-прогулянкову, купально-пляжну, водно-спортивну, водно прогулянкову, підводне плавання, риболовлю, мисливство, альпінізм, гірськолижну діяльність (Фоменко, 2007). Для названих видів діяльності використовуються відповідні рекреаційні ресурси.

Зокрема, природні лікувальні ресурси (кліматичні, мінеральні і термальні води, грязі, соляні печери і шахти, озокерит), водні (річкові, морські, озерні), пляжні, рельєфні (гірські, рівнинні, спелеологічні), пейзажні, біологічні (тваринні, рослинні) та об'єкти природно-заповідного фонду (дендро-, зоопарки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, ботанічні сади, пам'ятки природи, заказники, регіональні ландшафтні парки, національні природні парки, природні та біосферні заповідники).

Відомий український учений О. Бейдик рекреаційно-туристські ресурси поділяє на чотири види: природно-географічні (геологічні, орографічні; ґрунтово-рослинні, фауністичні; водні, кліматичні; ландшафтні), природно-антропогенні (національні природні парки, природні та біосферні заповідники, заказники, пам'ятки природи, дендропарки, ботанічні сади, зоопарки), суспільно-історичні (архітектурно-історичні, біосоціальні, подійні) та суперточка-тур (Бейдик, 2003). До останньої, за визначенням науковця, належить локальна (просторово обмежена) територія антропогенного («синтетичного») або природного походження, що являє собою унікальне поєднання природних компонентів (пейзажне різноманіття, атрактивність ландшафтів) і характеризується суттєвою соціально-історичною значущістю подій, які відбувалися (чи відбуваються) в її межах або в просторі, що візуально сприймається з цього місця (меморіальний комплекс «Могила Т.Г.Шевченка на Тарасовій (Чернечій) горі» в Каневі, Малахів Курган та Сапун-гора в Севастополі, гори Артема в Слов'яногорську, г. Ай-Петрі в Криму, оглядові майданчики правобережної частини Києва) (Бейдик, 1997).

Трактуючи природні рекреаційні ресурси як комплекс фізичних, біологічних і енерго-інформаційних елементів та сил природи, що використовуються в процесі відновлення та розвитку духовних та фізичних сил людини, Е. Джанджугазова пропонує своє бачення їх класифікації. Зокрема, поділ рекреаційних ресурсів на три види: фізичні (геологічні, геоморфологічні, кліматичні, гідрологічні), біологічні (ґрунтові, флористичні, фауністичні) та енерго-інформаційні (енергетичні, інформаційні, ноосферні), які, об'єднуючись, утворюють комплексні ресурси, або ресурси природно-територіальних рекреаційних комплексів (Джанджугазова, 2005). Ці ресурси поділяються на природно-континентальні та природно-аквальні. Їх, у свою чергу автор пропонує поділити ще на три види: природні (заповідники, долини річок, природні ліси), природно-антропогенні (парки, сквери, національні природні парки та інші) і унікальні (пам'ятки природи – мають виняткове значення для розвитку економіки, оскільки є найбільш привабливими та доступними для туристів).

Два підходи до класифікації рекреаційних ресурсів виділяє М. Поколодна, зокрема: генетичний (за походженням рекреаційних ресурсів) та ситуативний (залежно від використання рекреаційних ресурсів). Відповідно до походження виділяють природні, історико-культурні та соціально-економічні, а за використанням – туристські, лікувальні та ресурси відпочинку (Поколодна, 2012). На нашу думку, ситуативний підхід до класифікації не має класифікаційної ознаки, що виділяємо «за сценарієм», а саме проведення рекреаційних заходів, і крім згаданих видів, повинна включати садово-паркові, пізнавальні та меморіальні види рекреаційних ресурсів. Генетичний підхід виділяємо «за

нативністю», до його складу необхідно віднести екологічні рекреаційні ресурси, що базуються на природних, повинні забезпечувати використання їх у гармонії з природою і гарантувати екологізбалансований розвиток. Серед природних рекреаційних ресурсів виділяють лікувальні, кліматичні, пляжні, пейзажні, водні, біологічні, ресурси рельєфу та об'єкти природно-заповідного фонду, які в свою чергу поділяються на підвиди. Окремо пропонуємо виділяти: краєзнавчі, культурологічні та історичні види рекреаційних ресурсів і віднести їх до історико-культурного підвиду.

Природні ресурси С. Боголюбова пропонує їх поділяти на: вичерпні (невідтворювані, відтворювальні та відносно відтворювальні), невичерпні (космічні, кліматичні, водні), замінні та незамінні (Боголюбова, 2009). Автор використовує матеріальний підхід. Проте, на нашу думку, водні рекреаційні ресурси не можуть належати до невичерпних ресурсів, оскільки лікувальні властивості води, після використання, практично невідновні. Також науковець пропонує поділ рекреаційних ресурсів на: природні ресурси, умови та явища (ландшафт, водні ресурси, рослинний покрив та інші), природно-антропогенні (мисливські угіддя, штучні ставки, ресурси, що знаходяться під особливою охороною), антропогенні (аквапарки, музеї та інші), соціально-історичні (культурні об'єкти, пам'ятники, історичні місцевості) та інфраструктурні (санаторії, пансіонати, бази відпочинку, обслуговуюча інфраструктура та інші). За використанням рекреаційні ресурси виділяють – інтенсивно, екстенсивно та не використовувані.

За геосферним підходом Й. Гілецького рекреаційні ресурси поділяються на природно-географічні та суспільно-географічні, які мають підвиди (Гілецький, 2011). Зокрема у структурі природних ресурсів за цим підходом науковець пропонує виділяти у складі літосфери – гірські породи, геоморфологічні процеси та їх наслідки, форми рельєфу; атмосфери – рекреаційно-кліматичні ресурси та атмосферні явища; гідросфери – водні ресурси, водні об'єкти з прибережною зоною, гідрологічні явища та їх наслідки; біосфери – рослинні, тваринні і гриби. Такий підхід здійснюється, на нашу думку «за генезисом». Пропонуємо ці види дещо розширити. Наприклад, до літосферного підвиду необхідно віднести педосферні рекреаційні ресурси, оскільки Україна має найродючіші ґрунти у світі. Важливим видом атмосферних рекреаційних ресурсів вважаємо екокліматичні, що повинні бути екологічнобезпечними для біосфери. До гідросферного підвиду пропонуємо віднести цілющі ресурси, оскільки екологічно чиста вода, що має цілющі властивості. У біосферному підвиді виділяємо генетичні рекреаційні ресурси як окремий вид. Наше бачення уніфікованої схеми сучасних підходів до класифікації рекреаційних ресурсів з авторським доповненням представлено на рис. 1.

Висновки. Теоретичний аналіз наукових підходів до класифікаційних систем рекреаційних ресурсів у наукових джерелах дозволив виділити класифікаційні ознаки рекреаційних ресурсів та побудувати схему систематизації існуючих класифікацій з доповненнями. Дослідження систематизації підходів та діагностики ознак рекреаційних ресурсів сприятиме розробці класифікації рекреаційних ресурсів агрофери і встановлення їхнього цільового призначення.

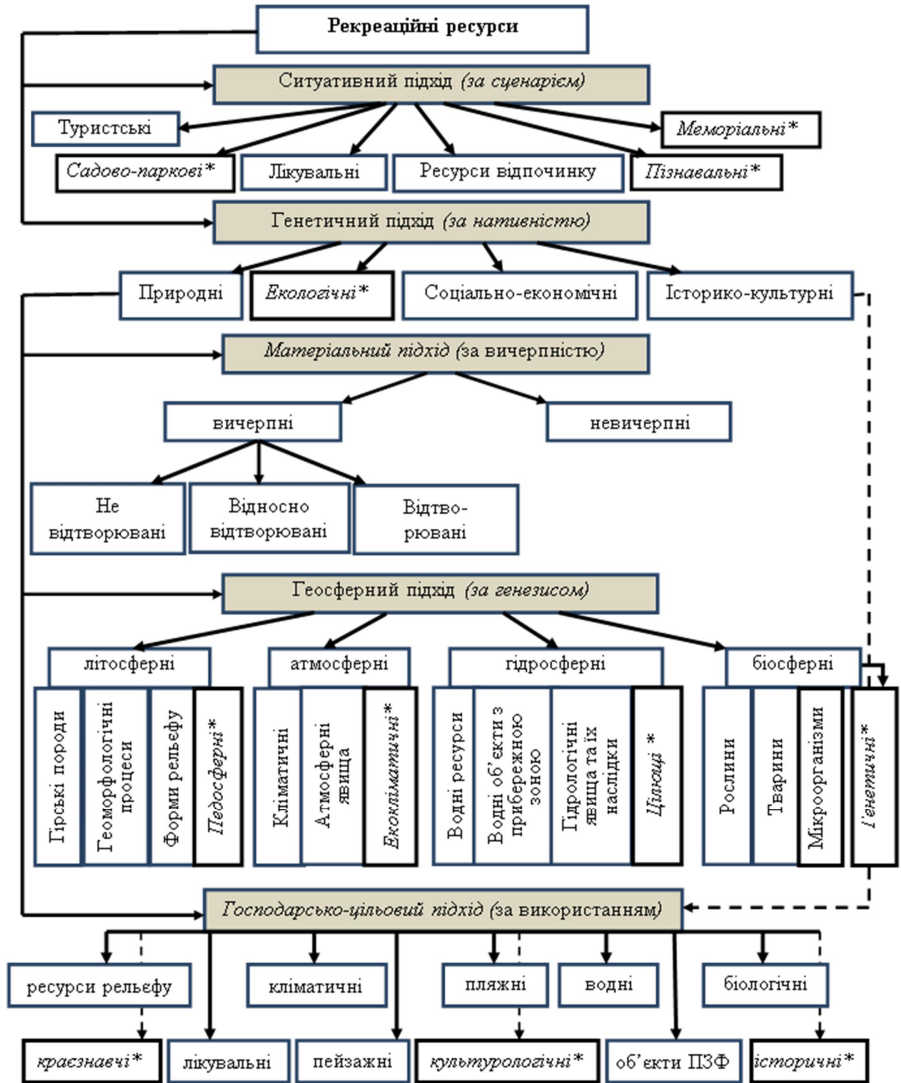

Рис.1 Схема сучасних підходів до класифікації рекреаційних ресурсів (*авторська розробка)

→ Представлена класифікація рекреаційних ресурсів
 - - - - - Запропоновані види історико-культурних рекреаційних ресурсів

Також дозволить якісно оцінювати ці ресурси та оптимізувати визначення їхнього потенціалу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

- Рекреаційна географія:** навч. посібник/ М. М. Покоłodна; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 275 с.
 Pokolodna M.M., 2012, «Recreational geography: Training Manual», Kharkiv, KNAMH, 275.
- Масляк П. О.** Рекреаційна географія: навч. посібник / П. О. Масляк. – К.: Знання, 2008. – 343 с.
 Masliak P. O., 2008, «Recreational geography: Training Manual», Kyiv, Knowledge, 343.
- Бейдик О. О.** Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування/ О. О. Бейдик – К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. –С. 298.
 Beiduk O. O., 2001, «Recreation and tourism resources of Ukraine: Methodology and methods of analysis, terminology, zoning», Kyiv, Publishing and printing center «Kyiv University», 298.
- Бейдик О. О.** «Українсько-російський словник термінів і понять з рекреаційної географії та географії туризму» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.geograf.com.ua/glossary/termini-z-galuzi-turizmu-ta-rekreatsiji/supertochka-tur>.
- Beiduk O. O., 1997, «Dictionary-handbook on geography of tourism, recreation and recreational geography», Available at: <http://www.geograf.com.ua/glossary/termini-z-galuzi-turizmu-ta-rekreatsiji/supertochka-tur>.
- Боголобова С. А.** Эколого-экономическая оценка рекреационных ресурсов: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / С. А. Боголобова. – М. : Издательский центр «Академия», 2009. – 256 с.
 Bogolubova S.A., 2009, «Ecological and economic evaluation of recreational resources: Training Manual», Moscow, The publishing center «Academy», 256.
- Джанджугазова Е. А.** Формирование стратегии развития регионального туристско-рекреационного комплекса / Е. А. Джанджугазова. – М. : МГУ им. М.В. Ломоносова, 2005. – 254 с.
 Janjugazova E.A., 2005, «Formation of strategy of development of the regional tourist and recreational complex», Moscow, Lomonosov Moscow State University, 254.
- Палана Н. В.** Основні складові збалансованого розвитку сільських територій / Н. В. Палана, І. О. Сігалова, Б. А. Тамір // Агроекол. журн. – 2012. – № 3. – С. 84-89.
 Palapa N. V., Sigalova I. O., Tamir B. A., 2012, «The main components of sustainable development of rural territories: Agroecology magazine», № 3, 84-89.
- Фоменко Н. В.** Рекреаційні ресурси та курортологія. навч. посібник / Н. В. Фоменко – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.
 Fomenko N. V., 2007, «Recreational resources and balneology: Training Manual», Kyiv, Center of Educational Literature, 312.
- Мудрак О. В.** Структурно-функціональні особливості реалізації регіональної екомережі в контексті стратегії збалансованого розвитку: автореф. дис. ... д-ра с.-г. наук : 03.00.16 / О. В. Мудрак. – К. : Нац. акад. аграр. наук України, Ін-т агроекології і природокористування, – 2012. – 44 с.
 Mudrak O. V., 2012, «Structural and functional features of the implementation of regional ecological network in the context of sustainable development strategy», Kyiv, Institute of Agroecology and Environmental Sciences, 44.
- Стратегія сталого розвитку (туристична галузь) :** [текст] / [Ісаєнко В. М., Ніколаєв К. Д., Бабікова К. О., Більявський Г. О., Смирнов І. Г.]. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2014. – 301 с.
 Isaenko V. M., Nikolaev K. D., Babikova K. O., Biliavskii G. O., Smirnov I. G., 2014, «Sustainable Development Strategy (tourism industry): Textbook», Kyiv, Publishing house of the National Pedagogical University of Dragomanova M.P., 301.
- Гілецький Й. Р.** Класифікація туристсько-рекреаційних ресурсів за геосферним підходом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.geolgt.com.ua/images/stories/zbirnik/vipusk14/v149.pdf>.
- Yosyp Hiletsky Classification of tourist and recreational resources of the earth's shells. Available at: <http://www.geolgt.com.ua/images/stories/zbirnik/vipusk14/v149.pdf>.